

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

van affect, een droom is meestal armer in affect dan het psychische materiaal waaruit hij voortspuit.

Bij de secundaire bewerking als mechanisme van de droomarbeid, blijkt duidelijk dat Freud zich onzeker voelt. De secundaire bewerking hoort minder thuis in de droomvorming omdat deze dichter bij het secundairprocesfunctioneren staat. Secundaire bewerking wordt ook niet in elke droom teruggevonden. Zoals bij een brecciësteen, bestaande uit steenfragmenten die samen gehouden worden door een bindend medium, zegt de tekening van de steen die zo ontstaat niets over de structuur van de stenen die er in bevat zijn. Mensen zijn sterk geneigd om samenhang en betekenis te zoeken in contingenties en opeenvolgingen, waardoor ze slechts datgene zien wat ze al kennen. Onze ingebakken neiging om het mysterie te willen begrijpen maakt het moeilijk om de dingen te laten voor wat ze zijn.

We hebben alle reden om te veronderstellen dat ons geheugen voor dromen fragmentarisch, inaccuraat en zelfs fout is. Was de droom wel zo in flarden en vluchtig als we veronderstellen bij het rapporteren ervan? Was er wel samenhang aanwezig tussen de droomelementen, zoals het droomverhaal lijkt te suggereren? Vullen we de reproductie van de droomervaring niet aan met iets wat er nooit is geweest? Zijn de gaten van het vergetene opgevuld met nieuw, arbitrair geselecteerd materiaal? Dat zullen we nooit weten. Dit zijn vragen die in het boek worden gesteld.

Na 1920 zwakt Freud zijn wensvervullings-theorie af zonder er afstand van te doen. Hij ontdekt immers een principe dat aan het lustprincipe voorafgaat en dat zich uit in de herhalingsdwang en de posttraumatische nachtmerries. Freud noemt de droom dan *een poging* tot vervulling van een onbewuste (infantiele) wens die als bevredigd is uitgebeeld.

Nagera brengt deze inzichten van Freud uit verschillende periodes van zijn oeuvre samen. Er is echter geen kritische evaluatie

van de concepten in het licht van gegevens die beschikbaar zijn aan het einde van de jaren zestig. Hierbij denk ik aan het werk van bijvoorbeeld Bertram Lewin en Ella Sharpe om maar enkelen te noemen.

Wie geïnteresseerd is in de inhoud van analytische concepten kan deze nieuwe heruitgave van Nagera's boeken uit 1969 aanschaffen. Ze bieden ook een opfrissing aan de analytische die niet opnieuw Freuds werken wil herlezen. De reeks van Nagera is nuttig maar kan echter niet tippen aan de *Vocabulaire de la psychanalyse* van Laplanche en Pontalis.

It takes three to tango

Bespreking van

Philip A. Ringstrom (2014). *A relational psychoanalytic approach to couples psychotherapy*. New York/Hove: Routledge. ISBN 978 0 415 88925 4, 290 pp., £ 31,99

HANSA VAN RAMSHORST

Philip Ringstrom is psychoanalyticus, verbonden aan het Institute for Contemporary Psychoanalysis in Los Angeles. In *A relational psychoanalytic approach to couples psychotherapy* beschrijft hij hoe een combinatie van enerzijds de relationele psychoanalyse en anderzijds de intersubjectieve systeemtheorieën de partnerrelatietherapie kan verdiepen en verrijken. Het unieke aspect van zijn uiteenzetting is dat concepten uit de relationele psychoanalyse, met haar aandacht voor het onbewuste, dat zich onder andere manifesteert in *enactments* in de behandelkamer, toegevoegd worden aan de intersubjectieve systeemtheorie die hier, met zijn empathische introspectieve benadering, minder toegang toe heeft. Ringstroms model is opgebouwd rond drie hoofdthema's: [1] ontwikkeling van het <zelf> in de partnerrelatie, [2] ontwikkeling van het leren (h)erkennen van wederzijdse

subjectieve belevingen en [3] ontwikkeling van het inzicht dat ook de relatie een ‹zelf› (mind of its own) heeft. Elk van deze thema's wordt in zes niet-lineaire, niet-hiërarchische stappen theoretisch uitgewerkt en geïllustreerd met praktijkvoorbeelden. De eerste drie stappen beginnen met een empathische afstemming op de angsten en verlangens die bij de partners spelen en het creëren van inzicht in de patronen waarin de partners met elkaar vast zijn komen te zitten. Hierbij wordt aandacht besteed aan het mentaliserende vermogen van de partners. Deze stappen zijn gebaseerd op de intersubjectieve systeemtheorie. De laatste drie stappen zijn gebaseerd op concepten uit de relationele psychoanalyse, waarbij ook de verbinding wordt gelegd met de systeemtheorie.

Via het analyseren van *enactments* in aanwezigheid van de therapeut en via hetgeen zich in de overdracht en tegenoverdracht voordoet, wordt getracht de minder toegankelijke, onbewuste dynamiek te exploreren. Ringstrom noemt dit ‹awakening the slumbering giants›, waarmee het inzicht in ieders eigen onbewuste processen wordt vergroot, hetgeen noodzakelijk is om te kunnen veranderen, niet alleen intrapsychisch maar ook binnen de daaruit voortvloeiende interacties en patronen tussen de partners.

Een uit de praktijk herkenbaar voorbeeld dat Ringstrom hierbij aanvoert, is de klacht over onvoldoende intimiteit of seksualiteit in de relatie. In de eerste drie stappen komen de bewuste redenen die hieraan ten grondslag liggen aan de orde. Door empathie en wederzijdse erkenning kan een verandering teweeggebracht worden, hoewel dat in de praktijk niet altijd eenvoudig verloopt. Ringstrom beschrijft dat degene die de wens uitspreekt om meer intimiteit te delen, en dit vervolgens bereikt, zich er vervolgens ongemakkelijk over kan voelen. Hij haalt de componist Irving Berlin aan, die schrijft: ‹When you get what you want, you don't want what you get.› Degene met de klacht over gebrekkige intimiteit ontdekt

een tegenstrijdigheid in zichzelf. De oplossing van de bewuste klacht, te weten het gebrek aan intimiteit, leidt niet tot een verbetering maar roept juist angst op. Hier begint het onderzoek naar het onbewuste deel, wat verhelderend kan zijn, zowel op persoonlijk niveau als in de partnerrelatie. De laatste stappen zijn gericht op het inzicht dat elk individu meerdere ‹self-states› heeft, die zowel bewust als onbewust zijn. De weg waarmee innerlijke conflicten worden opgelost gaat via ‹dissociated› — ofwel afgesplitste — self-states. Kennis hiervan verrijkt het inzicht in de eigen psychodynamiek, in die van de partner en in die van de partnerrelatie. Met dit inzicht kan er op bewust niveau aanpassing bereikt worden tussen de verschillende self-states, en daarmee kunnen intrasubjectieve bruggen geslagen worden. In de partnerrelatie kunnen de partners elkaar wederzijds vrijmaken door onbewuste self-states in de ander te herkennen, te benoemen, en daarmee bewust te maken.

Een belangrijk uitgangspunt in de theorie van Ringstrom is de erkenning dat er sprake is van asymmetrie in relaties, dat wil zeggen dat partners verschillen, zowel als individu als in hun belangen. Dit is een ander uitgangspunt dan in het systeemdenken, dat hier niet primair de focus op richt. Hij benadrukt hoe belangrijk het is dat partners erkennen en accepteren dat zij individueel verschillen. Naast hun verschillen hebben zij gemeenschappelijk een ‹derde instantie›, te weten de partnerrelatie, die ook een ‹mind of its own› heeft. Men zou het kunnen omschrijven als: ‹It takes three to tango›; de partnerrelatie wordt bepaald door de wijze waarop beide partners hun gedifferentieerde deel, individueel en met elkaar, in de relatie vormgeven.

De relatietherapeut helpt de partnerrelatie te versterken door, na eerst empathie voor de beleving van beide partners te hebben, wat ook hun onderlinge empathie kan bevorderen, stil te staan bij het feit dat zij onderling verschillen en dat dit een voortdurende dynamiek geeft, onder andere in

het veroorzaken van schade en herstel. Het is om die reden een illusie om blijvend herstel te verwachten. Beseft hiervan vertaalt zich in uitspraken als 'kiezen is verliezen' en 'omgaan met onvervuld verlangen'. *A relational psychoanalytic approach to couples psychotherapy* is inventief geschreven en biedt nieuwe inzichten voor de partnerrelatietherapeut. Ringstrom put uit een veertigjarige ervaring als psychoanalyticus, docent en creatief denker. Dit leidt soms tot veel

theoretische uitweidingen en verwijzingen die, hoewel interessant, de leesbaarheid van het boek niet altijd ten goede komen. De theorie wordt daarentegen op heldere wijze met klinische voorbeelden geïllustreerd. Het laatste deel, inclusief FAQ's, over Ringstroms model, is verhelderend en vormt een levendige afsluiting van het boek. Het boek is een waardevolle toevoeging voor de meer ervaren en theoretisch onderlegde therapeut.

Ontvangen

- BOER, F. & VERHULST, F. (2015). *Kompas kinder- en jeugdpsychiatrie*. Utrecht: de Tijdstroom.
- BONOMI, C. (2015). *The cut and the building of psychoanalysis, volume I — Sigmund Freud and Emma Eckstein*. Hove/New York: Routledge.
- CELENZA, A. (2014). *Erotic revelations — Clinical applications and perverse scenarios*. Hove/New York: Routledge.
- CRASTNOPOL, M. (2015). *Micro-trauma — A psychoanalytic understanding of cumulative psychic injury*. Hove/New York: Routledge.
- GHEROVICI, P. & STEINKOLER, M. (red.) (2015). *Lacan on madness — Madness, yes you can't*. Hove/New York: Routledge.
- HUSKINSON, L. & WADDELL, T. (red.) (2015 [2014]). *Eavesdropping — The psycho-therapist in film and television*. Hove/New York: Routledge.
- MOOIJ, A. (2015). *In de greep van de taal — Symbolisering en betekenisgeving: Lacan en Cassirer*. Amsterdam: Sijbolet.
- STROEKEN, H. (2015). *Tussen weten & niet weten — Ervaringen van een psychoanalyticus*. Amsterdam: Sijbolet.
- SWINKELS, J., MOLENAAR, D. & GORSEL, E. VAN (red.) (2015). *Psychiaters zijn niet gek — 15 originele essays over een prachtig vak*. Leusden: Diagnosis.
- VANAERSCHOT, G., NICOLAI, N. & HEBBRECHT, M. (red.) (2015). *Empathie basisboek — Het geheime wapen van psychiaters en psychotherapeuten*. Leusden: Diagnosis.